האי מיחזי כשקרא האי לא מיחזי כשקרא אמר שמואל יכילנא לתקוני לכולה גולה אמר ליה אבא אבוה דרבי שמלאי לשמואל ידע מר האי מילתא דתניא בסוד העיבור נולד קודם חצות או נולד אחר חצות א"ל לא אמר ליה מדהא לא ידע מר איכא מילי אחרנייתא דלא ידע מר כי סליק רבי זירא שלח להו צריך שיהא לילה ויום מן החדש וזו שאמר אבא אבוה דר' שמלאי מחשבין את תולדתו נולד קודם חצות בידוע שנראה סמוך לשקיעת החמה לא נולד קודם חצות בידוע שלא נראה סמוך לשקיעת החמה למאי נפקא מינה אמר רב אשי [א]לאכחושי סהדי אמר רבי זירא אמר רב נחמן [א]כ"ד שעי מכסי סיהרא לדידן שית מעתיקא ותמני סרי מחדתא לדידהו שית מחדתא ותמני סרי מעתיקא למאי נפקא מינה אמר רב אשי °לאכחושי סהדי אמר מר צריך שיהא לילה ויום מן החדש מנלן ר' יוחנן אמר [1]מערב עד ערב ריש לקיש אמר [2]עד יום האחד ועשרים לחדש בערב מאי בינייהו אביי אמר משמעות דורשין איכא בינייהו רבא אמר חצות לילה איכא בינייהו אמר רבי זירא אמר רב נחמן כל ספיקא לקמיה שדינן [ב]למימרא דחמיסר ושיתסר עבדינן ארביסר לא עבדינן וליעבד נמי ארביסר דלמא חסרוה לאב וחסרוה [ג]לאלול

תרי

האי מיחזי כשקרא. כשנראית בזמנה ואין מעידין הרבה אחרים יש שראוהו ונראה שעל שקר עברוהו אבל כשלא ראוהו ואמרו ראינו אין שקר נודע: **יכילנא לתקוני.** בלא ראיית עדים כי בקי אני בתולדות הלבנה והילוכה וסדר המזלות: **סוד העיבור.** ברייתא שנויה ברמזים: **נולד קודם חצות או לאחר חצות.** כך שנוי בה ורמז בעלמא הוא לומר קודם חצות חלוק מנולד לאחר חצות: **ידע מר.** מה חילוק יש: **כי סליק רבי זירא שלח להו.** לחביריו שבבבל שני דברים שלמד כאן: **צריך שיהא לילה ויום מן החדש.** היום הולך אחר הלילה להיות היום מן החדש שהיה בו ליל שלפניו למדנו שאם נראית הלבנה הישנה משחשיכה יום עשרים ותשעה שהוא ליל שלשים אין מקדשין אותו ביום שלשים. וא"ת פשיטא דאין מקדשין שהרי לא תראה החדשה ביום שלשים דקיימא לן עשרים וארבעה שעי מכסי סיהרא כדאמרינן לקמן איצטריך למ"ד מאיימין על העדים על החדש שלא נראה בזמנו לקדשו ואשמעינן דאם נראית הישנה בלילה אין מאיימין שהרי הכל ראו שהלילה מן החדש שעבר: **וזו שאמר אבא אבוה דר' שמלאי.** לפני שמואל ולא ידע לפרשה מה חילוק בין נולד קודם חצות לנולד לאחר חצות אני מפרשה לכם: **מחשבין.** את מולד הלבנה: **נולד קודם חצות.** היום בידוע שנראה היום קודם שתשקע החמה שאין הלבנה מתכסה מבני א"י שהם במערב (א) אלא שש שעות אחר חדושה מתוך קוטנה שהלבנה לעולם בשש שעות לאחר חדושה בקרן מערבית דרומית ונראית להם: **[ד][לא] נולד [ד][עד] אחר חצות.** בידוע שלא יראה היום שהיא קטנה כל שש שעות ונעלמת מעין כל: **למאי נפקא מינה.** למיחשב הרי על פי עדים אנו מקדשין: **לאכחושי סהדי.** אם נולד אחר חצות ואמרו ראינו החדשה לפני שקיעת החמה כדי לקדשו היום עדי שקר הם: **כ"ד שעי מכסי סיהרא.** סמוך לחידושה מלפניו ומאחריו היא מתכסה מן העין מתוך קוטנה שש שעות לפני חדושה ושש שעות לאחר חדושה נעלמת מכל אדם קודם לכן ולאחר מכאן שתים עשרה שעות שהיא במזרח נראית לבני מזרח ולא לבני מערב מתוך קוטנה וכשהיא במערב נראית לבני מערב ולא לבני מזרח והיא לעולם לפני חדושה בקרן מזרחית דרומית ולאחר חדושה בקרן מערבית דרומית כך ראיתי ביסודו של רבי סעדיה ז"ל הילכך כשהישנה מתכסה במזרח אין החדשה נראית לבני מזרח עד כ"ד שעות וכשמתכסה מבני מערב אין החדשה נראית להן עד כ"ד שעות: **לדידן.** לבבל דקיימין במזרח: **מכסיא שית מעתיקא.** ולא יותר. מה טעם מפני שהלבנה הישנה שלפני חדושה בקרן דרומית מזרחית ורואין אותה בני בבל הסמוכים למזרח ונעלמת מהן מכאן ואילך מתוך קוטנה ולסוף שש שעות של חדושה היא עומדת בקרן דרומית מערבית ורואין אותה בני א"י הסמוכין למערב ולא בני בבל וכן כל י"ב שעות שאחר שש שעות הראשונות הרי שמתכסה החדשה מבני בבל י"ח שעות ולאחר י"ח שעות כבר גדולה היא ונראית בכל מקום: **לדידהו שית מחדתא.** כמו שפירשתי שלבסוף שש נראית לבני מערב: **ותמניסר מעתיקא.** כמו שפירשתי שהישנה בסוף תכליתה לעולם במזרח וכל שמונה עשרה שעות של ישנה מתוך קוטנה לא נראית במערב אבל קודם לכן גדולה היתה ונראית למרחוק: **לאכחושי סהדי.** אם יאמרו ראינו הישנה והחדשה בתוך עשרים וארבע שעות שקר העידו: **עד ערב תשבתו.** למדנו שהיום הולך אחר הלילה לעניין המועדות: **עד יום האחד ועשרים בערב.** למדנו יציאת המועד בערב הרי שהלך היום אחר הלילה: **חצות לילה איכא בינייהו.** מאן דיליף מיום הכפורים הולך אחר תחילת הלילה דכתיב מערב עד ערב ולדידיה אם נראית הישנה אפילו בתחילת ליל שלשים שוב אין החדש מתקדש ביום שלשים. ולמאן דיליף ממצות אין היום הולך אחר תחילת הלילה שהרי מצות לילה הראשון של פסח עד יום האחד ועשרים אכילת מצה רשות ובלבד שלא יאכל חמץ כדאמרינן בשלהי ערבי פסחים (דף קכ:) וחצות לילה ראשון חלוק מהם ונמשך עם הפסח הנשחט בארבעה עשר שהמצה נאכלת עמו חובה ולדידיה אפילו נראית הישנה בתחילת הלילה מאיימין למחר על העדים לומר ראינוהו אם צריכין אנו לקדשו ביום שלשים להרחיק יום הכפורים משבת: **כל ספיקא לקמיה שדינן.** אין אנו צריכין להקדים פסח או סוכות בי"ד ליום שלשים של אדר ושל אלול מחמת ספק שמא קדשו בית דין את החדש ביום עשרים ותשעה אבל צריכין אנו לעשות יום טוב שני ביום ט"ז מספק שמא עיברו ב"ד את האדר וקבעו ניסן ביום שלשים ואחד וכן באלול: **למימרא דחמיסר ושיתסר כו'.** בניחותא כלומר אשמעינן רב נחמן הכי: **דלמא חסרו לאב.** ונמלא יום עשרים ותשעה באלול שלנו שעיברנו את אב היה יום שלשים שלהן וקבעו בו ראש השנה וכן לעניין ניסן דלמא חסרו לשבט:

תרי

צריך שיהא לילה ויום מן החדש כו'. הא דמאיימין על העדים על החדש שלא נראה בזמנו לומר ראינו אע"פ שלא ראו הני מילי כשיום שלשים לילה ויום מן החדש:

חצות לילה **איכא** בינייהו. פי' בקונטרס שראה ביסודו של רבי סעדיה שהלבנה לעולם לפני חדושה בקרן מזרחית דרומית ולאחר חדושה בקרן מערבית דרומית וכשהיא במזרח נראית לבני מזרח ולא לבני מערב וכשהיא במערב נראית לבני מערב ולא לבני מזרח ולכך הלבנה הישנה לבני בבל שבמזרח אינה מתכסה אלא שש שעות ולבני ארץ ישראל הרחוקים מתכסה י"ח שעות והחדשה אינה מתכסה לבני ארץ ישראל שבמערב כי אם שש שעות ולבני בבל הרחוקים מתכסה י"ח שעות ולמאן דיליף מיום הכפורים היום הולך אחר תחלת הלילה ואם נראתה הישנה בתחלת הלילה שוב אין מקדשין החדש ביום ולמאן דיליף מפסח לא חיישינן אלא שלא תראה מחצות הלילה ואילך ולפי שיטת הקונטרס משמע דלא חיישינן כלל בבני בבל אלא בבני ארץ ישראל דאע"ג דחזו בני בבל הישנה בלילה מקדשין בני א"י את החדש למחרתו ביום ולא חיישינן ובני בבל מונין יום הכפורים וכל המועדות מאותו היום שראו בני א"י החדשה אע"פ שהם ראו הישנה בלילה וזהו תימה ממאי דקרא קפיד אבני א"י ולא קפיד אבני בבל ועוד משהלבנה מתחלת להתחסר לעולם לא תראה עוד בתחלת הלילה עד שתתחדש שכך סדרה בתחלת לידתה יוצאה מביום ונראית בתחלת הלילה מעט ושוקעת ובלילה שלאחריו שוהה מעט יותר לשקוע ומוספת בכל לילה עד שתתמלא ואז יוצאה בתחילת הלילה וזורחת כל הלילה עד היום ושוקעת לאור הבקר ואח"כ מתחלת להתחסר ומאז שוהה לצאת תחלת כל הלילה ומוספת בכל לילה לשהות מלצאת יותר ויותר עד סוף החדש וכל מה שהיא מחסרת מן הלילה היא משלמת מן היום בין בתחלת החדש בין בסופו ויותר היה נראה לפרש דמיירי הכא לעניין המולד דצריך שיהא לילה ויום מן החדש שיהיה המולד מבערב של עשרים ותשעה באדר שיהא יום שלשים ולילו הכל מן המולד החדש אבל אין המנהג כן דלא פסלינן מולד זקן אלא כשנולד אחר שמונה עשר וי"א דצריך לילה ויום מן החדש כלומר צריך שיהא סדר הקידוש לילה ויום ולא יום ולילה דאם היה המולד ביום קודם חצות וקדשוהו ב"ד נתקדשה לילה שלפניו ואם נולד אחר חצות ולא נראית ביום אין החדש מתקדש אלא למחר ואין יום זה שלפניו מתקדש עמו והיינו דאבוה דר' שמלאי ולפירוש זה לא ניחא הא דקאמר איכא בינייהו חצות לילה דליכא מאן דאמר שמחשבה לא חייל יום טוב וראש חדש:

לוי

עין משפט נר מצוה

א [מיי' פ"א מהל' קדוש החדש הל' ג ועי' לח"מ]:

רבינו חננאל

כי מאחר שאמרו ראיתי יחזור ויומר לא ראיתי, מיחזי כשיקרא. **אמר שמואל יכילנא לתקונה לכולה גולה.** כלומר, יש בי כח לחשוב [נ"א: לחשב] חשבון השנים, ולתקן איזו שנה צריכה עיבור. וכן בחדשים איזה חודש צריך להתעבר, עד ביאת הגואל ויתישב [נ"א: וישיב] הסנהדרין. **א"ל אבא אבוה דר' שמלאי ידע מר הא דתני בסוד העיבור נולד** קודם חצות או אחר חצות. פיר' המסורות שהיא עכשיו בידינו שהנולד עד חצות, וענין (ד"ד וה"ח והצ"א) [ר"ד ות"ח תצא] ותרצ"ה, ותקפ"ט שאלו הן עקרי החשבון לקבוע השנים, ידע להו מר. (ואם) [ואת] הדחויות שהן גטר"ד (ובה"ו) [א] [ובה"י] תקפ"ט. אמר ליה לא ידענא. אמר ליה ומדהא מר לא ידע, איכא מילי אחרנייתא דתליין (במסורתו) [במסורות] ולא בחשבון בלבד ולא ידעינהו מר שמואל. פירוש שאם נולד קודם חצות מפני שלא יתכן להיראות הלבנה לבני אדם בו ביום שלשים. ויש מי שאומר אלו כולם וגם גטר"ד שהם נדחות הפשוטות, ובה"י תקפ"ט לאחר העיבור, כולן היה שמואל בקי בהן, ודברים אחרים התלוין בחשבון שאמר לא ידענא, והוא כגון זה שאמר מחשבין את תולדתו נולד קודם חצות בידוע שנראה סמוך לשקיעת החמה כו', וכיוצא בו דברים אחרים כמו זה, אמר לו אבא אבוה דר' שמלאי, דאי לא תימא הכי מה בין חצות לאחר חצות. **כי סליק ר' זירא בארץ ישראל שלח להו צריך שיהא לילה ויום מן החדש.** כלומר אין קובעין ראש חודש בו ביום של מולד, אלא אם היה המולד שעה ראשונה מן הלילה, שנמצא היום והלילה כולו מן הלבנה החדשה. אבל אם היה המולד אחר כך, אין קובעין ראש חודש אלא למחר. וזה שאמר' מחשבין את תולדתו נולד קודם חצות בידוע שנראה סמוך לשקיעת החמה, נולד אחר חצות אינו נראה בו ביום כלל. ובא רב אשי (ודחה) ואמ' מסורת זה [נ"א: זו] לאכחושי סהדי. פיר', שאם נתברר מן החשבון שנולד אחר חצות ובאו עדים ואמרו שראינוהו בו ביום, עדי שקר הן, שאי אפשר כלל להיראות בו ביום, ולאו לקובעו ראש חודש בו ביום הוא דשלח להו נולד קודם חצות, כי הא דאמר ר' זירא אמר רב נחמן כ"ד שעי מכסי סיהרא לדידן שית (שית) מעתיקא וי"ח מחדתא, לדידהו שית מחדתא וי"ח מעתיקא. למאי נפקא מיניה, אמר רב אשי לאכחושי סהדי בו. גם זה שאמר אבוה דר' שמלאי נולד קודם חצות, וזה שאמר ר' זירא כ"ד שעי מיכסי סיהרא, דבר זה לא נתברר אצלנו יפה, לפיכך לא כתבנו בו פירוש[ב]. אמר מר צריך שיהא יום ולילה מן החדש. כמו שאמרנו, כלומר היום שקובעין אותו ראש חודש צריך להיות כ"ד שעה מן הלבנה החדשה. קרא מנא לן, ר' יוחנן אמר מערב עד

מסורת הש"ס

א) [בכורות כח:], ב) [בשאלתות ליתא], ג) [בשאלתות איתא לשבט וכן נראה מפרש"י ד"ה דלמא וכ"כ רש"י לקמן כא. ד"ה תרין, ד) רש"א וס"א.

תורה אור השלם

1. שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן הוּא לָכֶם וְעִנִּיתֶם אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּתִשְׁעָה לַחֹדֶשׁ בָּעֶרֶב מֵעֶרֶב עַד עֶרֶב תִּשְׁבְּתוּ שַׁבַּתְּכֶם: ויקרא כג לב

2. בָּרִאשֹׁן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בָּעֶרֶב תֹּאכְלוּ מַצֹּת עַד יוֹם הָאֶחָד וְעֶשְׂרִים לַחֹדֶשׁ בָּעָרֶב: שמות יב יח

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה נולד קודם כו' שהם במערב מתוך קוטנה אלא שש שעות אחר חדושה שהלבנה לעולם:

גליון הש"ס

גמ' לאכחוש סהדי. עיין לקמן כד ע"ב תד"ה ראיתוהו:

רבינו חננאל (המשך)

ערב, ר' שמעון בן לקיש אמר מהכא עד יום האחד ועשרים לחודש בערב, מאי בינייהו, אמר אביי משמעות דורשין איכא בינייהו. כלומר, זה דורש מזה הפסוק וזה דורש מזה הפסוק, ושניהם דבר אחד אמרו. זה אין צריך פירוש. **רבא אמר חצות לילה איכא בינייהו.** ר' יוחנן שאמר מערב עד ערב סבר אם נולדה הלבנה בתחלת שעה ראשונה של לילה, קובעין בו ביום ראש חודש, דהא איכא מערב עד ערב. ור' שמעון בן לקיש [סבר] כתיב שבעת ימים מצות תאכלו, וכתיב בערב תאכלו מצות עד יום האחד ועשרים לחדש בערב, וכתיב בפסח ואכלו את הבשר בלילה הזה, וכתיב ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה, וקיימא לן דהוא חצות לילה, שנאמר ויהי בחצי הלילה, וגמר הלילה הזה של אכילת פסח מן הלילה הזה של עברת מצרים, מה זה חצות לילה אף זה חצות לילה, וכתיב בפסח על מצות ומרורים יאכלוהו, ש"מ שאכילת מצה אפי' עד חצות יצא ידי חובה. והנה לא אכל המצה ביום הראשון אלא מקודם חצות כמעט, ונחשב לו יום שלם שנאמר שבעת ימים מצות תאכלו, ש"מ שאם נולד הלבנה עד חצי הלילה, יום שלם הוא, ונמצא היום והלילה מן החדש, ורא[ו]י אותו היום לקבוע ראש חודש. וזהו פירושו חצות לילה איכא בינייהו, ר' יוחנן בעי כ"ד שעי מן החדש, וריש לקיש אמר לך אפילו מחצי הלילה כשר. **ירושלמי** בסוף פרק אם אינן מכירין אותו, משקיעת החמה אתה מונה ללבנה, אמר ר' סימון והיו לאותות ולמועדים, על ידי זה ועל ידי זה. כלומר זה יוצא וזה נכנס. אמר ר' יוחנן ויהי ערב ויהי בקר יום אחד. ריש לקיש אמר החדש הזה, שיהא כולו מן החדש. וגמר הזה הזה, [ג][כי] היכי דלא תיקשי לן דריש לקיש אדריש לקיש. כל ספיקה לקמיה (כי) שדינן, פשוטה היא.

א) נראה דל"ל ובט"ו תקפ"ט וכ"ה בטור או"ח סי' תכ"ח ע"ש או דל"ל ובה"י וכמו שכתב לקמן והיינו הך. ב) עיין בבעל המאור מ"ש על זה. ג) נראה דל"ל כי היכי דלא תקשה לן מדר"ל אדר"ל. וכוונת רבינו בזה דדרשה שאמר בירושלמי אליבא דר"ל ודרשה דילן אליביה הכל אחד והיינו דגמר הזה הזה מפסח ודו"ק.